اقتصاد ایران
سه خط اعتباری برای بانک‌های ایرانی ۱۲

بورس
سرمایه گذاری کلان خارجی در بورس ۱۳

بازار
کاغذ، پارچه و کفش در خطر قیمت‌شکنی ۱۴

بازار
افزایش قاچاق، کاهش قیمت . . . ۱۴

در نخستین سمینار فقر و توزیع درآمد مطرح شد

یارانه‌ها به فقرا نمی‌رسد

بهناز صادق‌پور

دولت جدید با شعارهای عدالت‌خواهی و مبارزه با فقر بر سر کار آمد. همچنین فساد و مبارزه با مفسدان اقتصادی نیز از دیگر شعارهایی بود که مسیر به قدرت رسیدن دولت نهم را هموار کرد. در زمان سپری شده از دولت اما برای هیچ‌کدام از موارد فوق تعریف روشن و دقیقی ارائه نشد. نه عدالت مورد نظر را تبیین کردند و نه چگونگی مبارزه با فقر را. شاخصه‌های شناسایی جرم، فساد اقتصادی و تعریف مفسدان اقتصادی هم به وادی فراموشی سپرده شد. در این میان البته بخش‌های پژوهشی متعددی در کشور وجود دارد که یا در گذشته در خصوص مفاهیم فوق کار کرده‌اند و یا پروژه‌هایی را در دست انجام دارند. متاسفانه بی‌توجهی به تجربه و پژوهش‌های موجود سبب شده یا تجربه شخصی افراد را نادیده بگیرند و یا با استناد به نام نویسنده، پژوهش‌ها را تخطئه کنند. از همین رو است که اساتید به تیر بازنشستگی از میدان به در می‌شوند و تحقیقات به حبس ابد کتابخانه‌ها گرفتار می‌آیند. از جمله کسانی که همواره در معرض انتقادات بسیار بوده و در عین حال تحقیقات بسیاری از انجام داده محمد طبیبیان است. او هم با احتساب چهار سال دوره دکترایش به سابقه ۳۰ساله رسیده و در شرف بازنشستگی است. طبیبیان به عنوان رئیس گروه اشتغال، فقر و توزیع درآمد موسسه عالی پژوهشی در مدیریت و برنامه‌ریزی در آستانه بازنشستگی، نخستین کارگاه طرح «بررسی روند شاخص‌های فقر و توزیع درآمد در ایران و تعیین ترکیب اقتصادی- اجتماعی اقشار زیر خط فقر با استفاده از آخرین آمار بودجه خانوار» را برگزار کرد. در این کارگاه که با جمعیتی حدود ۳۰ نفر برگزار شد، اعضای گروه با ارائه گزارش‌هایی فعالیت‌های انجام شده و البته برخی نتایج به دست آمده را اعلام کردند. در جلسه اول ارائه فعالیت‌های این گروه محمد طبیبیان میزبان بود و جمشید پژویان عهده‌دار اداره جلسه. علیرضا علوی‌تبار، حسین درگاهی، غلامعلی فرجادی و برخی اساتید دیگر نیز مهمان بودند که در پایان بخش‌های مختلف برنامه نظراتی در جهت بهبود پروژه ارائه کردند. محمد طبیبیان به عنوان میزبان ابتدا اعضای گروه را معرفی کرد. «جلسه امروز اجتماع محدودی است بین همکارانی که در مورد فقر کار می‌کنند. در این موسسه تعدادی گروه تحقیقات تشکیل شده که از جمله این گروه‌ها «اشتغال، فقر و توزیع درآمد» است. این گروه در خصوص فقر و توزیع درآمد از اول امسال کار مستمر خود را شروع کرده است. در این پروژه دکتر پژویان پیشکسوت مطالعات فقر، دکتر سوری، آقای خاکبان، آقای کریمی، سرکار خانم آقا که بهترین دموگرافر کشور هستند، سیدعلی هاشمی، آقای مزیکی، خانم خباز و جناب آقای کاووس صدیقی هستند.» پس از او جمشید پژویان گفت: «در کشور سمینارهایی برگزار می‌شود که حرکتی را در مسیر علمی شروع نمی‌کند و پیش نمی‌برد. برای کسانی وظیفه ارائه مقاله تعیین می‌شود بدون آنکه انسجام و ارتباطی بین مقاله‌ها باشد. در موسسه کار به این شکل نیست. از یک سال قبل گروهی تشکیل شده به نام فقر و توزیع درآمد. این گروه به صورت مرتبط و متشکل کار می‌کند. این اولین سمینار گروه است و به معنای پایان پروژه نخواهد بود. من این گروه را یک باشگاه تلقی می‌کنم که می‌تواند از همه جا عضو بپذیرد.»

■ فقرا چطور شناسایی شدند

محمد طبیبیان رئیس گروه در خصوص «برآورد مدل تعیین احتمال فقر برای خانوارهای ایرانی براساس شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی خانوار» سخن گفت. طبیبیان این طور شروع کرد که «در ایران هزاران میلیارد ریال برای فقرزدایی خرج می‌کنیم. همیشه صحبت می‌شود که چرا این منابع بزرگ را ایجاد می‌کنیم. می‌گویند نمی‌شود به فقرا کمک نکرد. در حالی که همیشه گفته می‌شود بخشی از سوبسید به فقرا نمی‌رسد. می‌گویند نمی‌شود فقر را شناسایی کرد. الان گفته می‌شود به ۳۰ درصد پایین جامعه سهام عدالت می‌دهیم، نمی‌دانم چطور این افراد را شناسایی کردند. در کشورهای پیشرفته کمک‌هایی که با هدف کلی فقرزدایی صورت می‌گیرد، چند دسته هستند. مثلاً سوبسید روی کالاهایی که فکر می‌کنند بیشتر مورد استفاده فقرا قرار می‌گیرد. فهرست این کالاها باید محدود و مشخص باشد. یعنی بدانیم به چه چیزی سوبسید می‌دهیم و چه کسانی استفاده کننده آن کالا هستند.» طبیبیان افزود: «در کشور ما همه چیز از حدود خود خارج شده است. کالاهایی که به آنها سوبسید می‌دهیم زیاد است و معلوم نیست فقرا از آن استفاده می‌کنند.» طبیبیان گفت: «در روش دیگر می‌شود گروه‌های اجتماعی خاصی را هدف گرفت. مثلاً بچه‌هایی که در سنین رشد هستند، مادران شیرده یا افراد سالمند.» وی تاکید کرد: «مسئله اساسی این است که باید خانوار فقیر را شناسایی کرد و به کسانی که براساس ویژگی‌هایی خاص نیازمند کمک هستند، رسیدگی کرد. به این شیوه means testing می‌گویند. یعنی روشی که ابزار و دستمایه خانوار محاسبه می‌شود. این روش بیشتر در کشورهای پیشرفته قابل استفاده است؛ چرا که در آنجا سابقه اجرای برنامه رفاهی در چارچوب نظام مالیاتی سازمان‌یافته را دارند. درآمد آنها هم از بازار کار و سرمایه شفاف است و می‌شود درآمد را تشخیص داد. در کشور ما که بخش زیادی از اقتصاد، به صورت زیرزمینی است، اصولاً تشخیص دارا بودن افراد بسیار مشکل است. بازارها فعال نیستند. دیتاها شفاف نیست. علاوه بر این اخلاق اجتماعی لازم هم در کشور ما پایدار نشده است. اگر اعلام شود به کسانی که درآمدشان از حد مشخصی کمتر است پول می‌دهند، اکثر مردم صف می‌کشند.» وی یادآور شد که برای مقابله با این وضعیت و یافتن خانوارهای فقیر، باید ابعاد کلان فقر را شناخت، «باید دید فقر چقدر دوام دارد و دوران آن طولانی است یا نه. ما در تشخیص فقر دچار خطای نوع اول و دوم هستیم. یعنی کمک به کسانی که فقیر نیستند و در عین حال از قلم انداختن کسانی که فقیر هستند. دقت در احتمال فقیر بودن افراد هم بسیار مهم است. اگر کسی ۹۰ درصد احتمال فقیر بودن دارد و ۱۰ درصد احتمال خطا وجود دارد، صرف می‌کند که از ۱۰ درصد چشم‌پوشی کنیم تا اینکه در محل استشهاد بگیریم و کنکاشی کنیم و فرد از نظر اجتماعی تحقیر بشود.» وی به برخی مشخصه‌های بارز افراد فقیر اشاره کرد: «مثلاً دیدن اینکه سرپرست خانوار زن است- صرف نظر از سایر پارامترها- ۱۷ درصد احتمال فقیر بودن خانواده را می‌دهد. مرد بودن سرپرست خانواده فارغ از سایر پارامترها هم چهار درصد احتمال فقیر بودن خانواده را ایجاد می‌کند. یا صرف سکونت در روستا احتمال فقیر بودن را به ۳۲ درصد و شهری بودن احتمال فقر را به ۱۱ درصد می‌رساند. تلفیق همین دو پارامتر یعنی خانوار روستایی با سرپرست زن احتمال فقر را تا ۶۱ درصد افزایش می‌دهد. با افزایش ویژگی‌ها به جایی می‌رسیم که درصد قابل ملاحظه‌ای را می‌شود تعیین کرد.» طبیبیان با بیان اینکه برخی ویژگی‌های بارز فقر در ایران ثابت مانده است، گفت: «با در نظر گرفتن این ویژگی‌ها به مرور به دو معادله می‌رسیم که براساس ویژگی خانواده‌ها براساس این معادلات، احتمال فقر احصا شود.» طبیبیان گفت: «در حال حاضر کمیته امداد هزاران میلیارد ریال خرج می‌کند، اما معلوم نیست به هدف می‌زند یا پول را ضایع می‌کند. مشخص نیست هزینه فعالیت‌های سازمان تامین اجتماعی و وزارت رفاه چقدر است. این هزینه‌ها کارآمد است یا خیر.»

ادامه صفحه ۱۲

تفسیر اقتصادی

گاز، مجلس، دولت

رضا زندی

مخالفان صادرات گاز، پس از ماه‌ها حضور در رسانه لاجرم شمشیر از نیام بیرون کشیدند و طرحی را به صحن علنی مجلس بردند که براساس آن «دولت مکلف است تمام قراردادهای فروش گاز بالاتر از یک میلیارد دلار و بیش از پنج سال را به تصویب برساند. همچنین دولت اجازه ندارد در صورتی که متقاضی مصرف داخلی برای صنایع و پتروشیمی و سوخت نیروگاه‌ها، تزریق گاز به چاه‌های نفتی و مصارف خانگی وجود دارد نسبت به عقد قرارداد جدید اقدام کند. به علاوه به دولت اجازه داده می‌شود بعد از مطالعه جامع و تهیه تراز گاز و اثبات عدم نیاز داخلی، طبق این قانون صادرات گاز را انجام دهد.» ۱۱۰ نفر از وکلای ملت، پای این ماده واحده را امضا کردند و با قید یک فوریت به رای گذاشتند. هر چند چهارشنبه گذشته این نمایندگان برای تصویب فوریت طرح‌شان قیام کردند اما با قعود دیگران کام نگرفتند تا طرح سیر طبیعی‌اش را طی کند. در این باره چند نکته قابل تامل است:

۱- اگرچه پیش از انقلاب و در مجلس شورای ملی تصویب قراردادهای مهم نفت و گاز مسبوق به سابقه است اما طرح تازه نمایندگان برای تصویب قراردادهای فروش گازی که بیش از یک میلیارد دلار ارزش و بیش از ۵ سال مدت دارند به نظر فاقد کنکاش لازم در امور حقوقی است. رجوع به سوابق حقوقی بین‌المللی، طرح نمایندگان را برای مداخله در امور شرکت ملی صادرات گاز با علامت سئوال روبه‌رو می‌کند.

۲- تصویب قراردادهای قوه مجریه در مجلس می‌تواند از اعتبار مذاکره‌کنندگان ایرانی در مواجهه با طرف خارجی بکاهد. کدام طرف خارجی دیگر به سخن مذاکره‌کننده ایرانی توجه خواهد کرد؟ آیا تصویب این طرح تضعیف قوه مجریه نخواهد بود. در چنین صورتی بهتر نیست نمایندگان مجلس، شخصاً مسئولیت مذاکرات را بپذیرند؟!

۳- تفاهم دولت ایران با دولت طرف مذاکره (اعم از چین، هند، پاکستان و . . .) برای شروع مذاکرات صادرات گاز توسط معاون بین‌الملل وزیر نفت و همتای خارجی‌اش انجام می‌شود. وقتی دو دولت بر سر اصول کلی به تفاهم رسیدند مذاکرات قراردادی در سطح شرکت‌ها دنبال می‌شود. پس از اتمام مذاکرات، مدیرعامل شرکت ملی صادرات گاز قرارداد را امضا می‌کند اما هنوز این قرارداد اجرایی نیست.

ادامه صفحه ۱۲